

Översiktsplan

Eksjö kommun år 2040

Antagen av kommunfullmäktige 2022-12-15

Översiktsplanen för Eksjö kommun har producerats mellan maj 2021 och mars 2022. Arbetet initierades under 2019. Efter samrådsskedet under sommaren har den justerats för granskning under juli-augusti samma år. Efter mindre justeringar efter granskningen har översiktsplanen under hösten år 2022 beretts inför antagande. Kommunfullmäktige beslutade att anta översiktsplanen vid sammanträdet den 15 december år 2022.

Projektet har letts av planarkitekt Johan Mood, med en arbetsgrupp, politisk referensgrupp och styrgrupp.

Medverkande tjänstepersoner: Johan Mood, Malin Larsson, Mikael Wärnbring, Ingvar Lundquist, Niklas Hillberg, Lucia Botero Fridholm, Veronica Olofsson, Anna Josephsson, Felix Mårtensson, Sara Bergqvist, Malin Agertz, Minna Lindell och Tord du Rietz.

Styrgrupp: Maria Havskog, Anders Gustafsson, Karin Eriksson, Anders Pansell, Ingegerd Axell och Johan Starck.

Referensgrupp: Sven-Olov Lindahl, Jürgen Beck, Johan Ragnarsson, Eva Ekenberg, Lasse Ugarp, Ulf Svensson, Magnus Berglund, Julia Liderfelt och Stig Axelsson.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3	Vård och omsorg	15	Regional nivå	49
Inledning	6	Arbetsmarknad	16	Eksjö kommun i ett regionalt sammanhang	49
Läsanvisning och disposition	7	Byggtakt och planberedskap	16	Länsgemensamt miljöarbete	50
INTRODUCERANDE DEL	8	Trafiksituationen	17	Mellankommunala frågor	51
Sammanfattning	2	Kollektivtrafik och pendling	18	Transportinfrastruktur	51
Översiktsplan för Eksjö kommun år 2040	2	Areella näringar	19	Gång- och cykeltrafik mellan orter	55
Utvecklingen	2	Jordbruk	19	Strategiska verksamhetsområden i ett mellankommunalt perspektiv	56
Översiktsplanering	3	Karta: Landskap för produktiv skogs- och jordbruksmark	21	Regionalt betydelsefulla grönområden och kulturmiljöer	56
Vad är en översiktsplan?	3	Karta: Naturtyper och landskapsfördelning	22	Vindkraft i ett mellankommunalt perspektiv	56
Hur tas en översiktsplan fram?	3	Natur- och skogsområden för rekreation	23	Lokal nivå	57
Inledande arbete	3	Naturreseptat	23	Värden och hänsynstaganden	57
Vad ska en översiktsplan innehålla?	4	Områden av särskild vikt	24	Kommunala planeringsunderlag	57
BESKRIVANDE DEL (1)	5	Karta: Skyddade naturområden, värdefulla områden för rekreation, fritid, friluftsliv och föreningsliv	25	Beaktanden, miljökvalitetsnormer och risker	58
Eksjö kommun år 2022	6	BESKRIVANDE DEL (2)	26	Riskområden i byggd miljö	58
Geografi och nulägesbeskrivningar	6	Utgångspunkter och planeringsförutsättningar	27	Översvämning och skyfall	58
Kommunen som helhet	6	Global nivå	27	Ras, skred och erosion	62
Kommunens landsbygd	6	Demografiska förändringar	27	Karta: Riskområden för översvämning i byggd miljö	63
Kommunens orter	7	Nationell nivå	29	Klimatförändringar och klimatrelaterade risker	64
Höreda och Värne	7	Agenda 2030 och Sveriges 16 miljömål	29	Klimatanpassning och riskreducering	65
Bruzaholm	7	Miljömålen i Eksjö kommun	30	Förorenad mark	65
Eksjö	10	Riksidressen	31	Miljöfarliga verksamheter	67
Kommunens identitet	12	Riksidressen enligt miljöbalkens 3e kapitel	31	Karta: Områden med potentiellt förorenad mark i byggd miljö	68
Befolkningen	12	Kulturmiljöer med höga värden	44	Miljökvalitetsnormer för luftkvalitet	69
Bostadsmarknad	13	Byggnadsminnen	44	Transporter och förekomster av farligt gods	71
Skola, utbildning och barnomsorg	14	Fornlämningar	45	Miljökvalitetsnormer för omgivningsbuller	72
Gymnasieskola	14	Kyrkliga kulturminnen	46	Trafikbuller	72
		Riksidressen enligt miljöbalkens 4e kapitel	47	Karta: Riskområden för buller i Eksjö tätort	73
		Karta: Riksidressen i Eksjö kommun	48		

Karta: Riskområden för buller i Mariannelund	74	Eksjö kommun år 2040	103	Planeringsriktlinjer i korthet	126
Industriebuller	75	Sammanfattning av stadsbyggnadsvisionen	103	Planförslag Eksjö kommun år 2040	127
Buller från vindkraft	75	Stadsbyggnadsvisionen	104	Kommunövergripande planeringsriktlinjer	127
Militära övningsområden	75	Mål för en hållbar fysisk utveckling	105	Ortsspecifika planeringsriktlinjer	128
Skjutbanor	76	Karta: Strukturbild. Utvecklingsinriktning för Eksjö kommun	106	Planeringsriktlinjer för Hult, Bruzaholm, Hjärtevad och Ingatorp	128
Karta: Översikt av klimatrelaterade risker i Eksjö tätort	77	Utvecklingsinriktning	107	Markanvändning för Hults norra och södra delar	129
Teknisk försörjning och samhällsviktiga funktioner	78	Strukturbild	107	Mångfunktionell bebyggelse	129
Vattenanvändning	78	Landskapskaraktär	107	Bostäder	129
Skyddsvärda vatten	78	Karta: Naturtyper och landskapsfördelning	109	Funktionsblandade områden	130
Karta: Översikt av värdefulla vatten och skyddsformer	80	Områden med särskilt höga värden	110	Samhällsfunktion, skola, vård och omsorg	130
Vatten som infrastruktur och resurs	81	Karta: Skyddade naturområden, samt värdefulla områden för rekreation, fritid, friluftsliv och föreningsliv	113	Transportinfrastruktur	130
Karta: Översikt av vattenförekomster och skyddsformer	83	Bebyggelseutveckling	114	Karta: Markanvändningskarta för Hult	131
Miljökvalitetsnormer för vatten	84	Bebyggelsenoder för utökad service	114	Markanvändning för Bruzaholm	132
Ekologisk och kemisk vattenstatus	84	Landsbygdsutveckling	115	Bostäder	132
Grundvatten	86	Kommunikationer	116	Mångfunktionell bebyggelse	132
Påverkan på vattenkvalitet	86	Vindkraft	117	Funktionsblandade områden	132
Karta: Miljökvalitetsnormer för vatten	88	Planeringsinriktningar	118	Transportinfrastruktur	133
Avfallshantering	97	De sju planeringsinriktningarna	118	Verksamheter och industri	133
Fjärrvärme	97	Bostäder för framtiden	118	Natur och rekreation	133
Elektricitet	97	Flexibla kommunikationer	119	Karta: Markanvändningskarta för Bruzaholm	134
Fiber och telefoni	98	Ett starkt näringsliv	120	Markanvändning för Hjärtevad	135
Fossilfri och klimatsmart energi	98	En attraktiv natur- och kulturmiljö	121	Bostäder	135
Vattenkraft	99	En minskad klimatpåverkan och långsiktig klimatanpassning	121	Mångfunktionell bebyggelse	135
Biobränslen	99	Effektiv, hållbar och återhållsam markanvändning	122	Samhällsfunktion, skola, vård och omsorg	135
Solkraft	100	FÖRSLAGSDEL (1) ORTSUTVECKLING	123	Transportinfrastruktur	136
Laddinfrastruktur för fordon	100	Planförslag, markanvändning och planeringsriktlinjer	124	Verksamheter och industri	136
Vindkraft	101	Kategorier för markanvändning	124	Karta: Markanvändningskarta för Hjärtevad	137
STRATEGISK DEL	102			Markanvändning för Ingatorp	138

Bostäder	138	Verksamheter och industri	163	Karta: LIS-område 6 – Mellersta delen av Åsjön och Skruven	183
Samhällsfunktion, skola, vård och omsorg	138	Tekniska anläggningar	164	Karta: LIS-område 7 – Stora och Lilla Bellen	184
Natur och rekreation	139	Karta: Markanvändningskarta för Eksjö tätort	166	8. Hjälten	185
Transportinfrastruktur	139	FÖRSLAGSDEL (2) LANDSBYGDSUTVECKLING	167	Karta: LIS-område 8 – Hjälten	186
Verksamheter och industri	139	Landsbygdsutveckling	168	Sammanhållen bebyggelse	187
Karta: Markanvändningskarta för Ingatorp	140	Strandskyddet	168	Kommunens riktlinjer	187
Planeringsriktlinjer för Mariannelund	141	Karta: Översiktskarta av LIS-områden	169	Förslag till områden av sammanhållen bebyggelse	188
Markanvändning för Mariannelund	142	LIS-områden i Eksjö kommun	170	Karta: Översiktskarta av områden av sammanhållen bebyggelse	189
Bostäder	142	1. Solgen	171	Jordbruksmark och samhällsplanering	190
Mångfunktionell bebyggelse	143	Karta: LIS-område 1 – Solgen	172	Vägledning	190
Samhällsfunktion, skola, vård och omsorg	144	Karta: LIS-område 1 – Solgen	173	Vindkraftsutveckling	192
Trafikanläggningar och stråk	144	2. Södra Vixen	174	Vindkraftstyper	192
Karta: Markanvändningskarta för Mariannelund	145	3. Ingarpasjön	174	Områden för vindkraftsparkar	194
Planeringsriktlinjer för Eksjö tätort	146	Karta: LIS-område 2 – Södra Vixen	175	Effekter av vindkraftsutbyggnad	196
Planeringsmässig indelning av orten	146	4. Försjön och Ägersgöl	176	Karta: Översikt av utpekade vindkraftsområden	197
Planeringsriktlinjer för Eksjö tätort	151	5. Skedesjön	176	ANALYTISK DEL	198
Markanvändning för Eksjö tätort	155	Karta: LIS-område 3 – Ingarpasjön	177	Genomförande och fortsatt arbete	199
Mångfunktionell bebyggelse	155	Karta: LIS-område 4 – Försjön, Ägersgöl	178	Konsekvenser av planförslaget i korthet	201
Begravningsplats	157	Karta: LIS-område 4 – Försjön, Ägersgöl	179	Förtätning	201
Skola	157	6. Mellersta delen av Åsjön och Skruven	180	Trafik och miljö	201
Annat samhällsviktigt ändamål	157	7. Stora och Lilla Bellen	180	Infrastruktur	202
Besöksanläggningar	157	Karta: LIS-område 5 – Skedesjön	181	Omgivningsbuller	202
Funktionsblandade områden	158	Karta: LIS-område 5 – Skedesjön	182	Miljö och natur	203
Bostäder	159			Bilaga: Länsstyrelsens granskningsyttrande	204

Inledning

Eksjö kommuns översiktsplan sträcker sig till år 2040. Den omfattar hela kommunen; landsbygden, byarna och orterna. Här finns olika förutsättningar och de olika delarna redovisas därför med olika detaljeringsgrad. Eksjö tätort hamnar i fokus, tillsammans med de större orterna Mariannelund, Ingatorp, Hjärtevad, Bruzaholm och Hult. Landsbygden beskrivs som en enhet, även om det finns enskilda samhällen eller samlingar av bebyggelse med tydliga karaktärer som skulle kunna beskrivas detaljerat. En stor del av arbetet har inneburit att identifiera förutsättningar och ta fram strategier för en långsiktig och hållbar utveckling i ett brett perspektiv.

Arbetet med att ta fram en översiktsplan är omfattande och viktig. Översiktsplanen säkerställer att kommunen arbetar med mål som går i samma riktning och har samma aktualitet som resten av världen. En aktualitetsprövning sker därför kontinuerligt av översiktsplanen där den ställs gentemot trender i omvärlden och lagar i vår samtid. De utmaningar och möjligheter som är särskilt stora vid tiden för framtagandet ges ett stort utrymme i målsättningen. År 2022 präglas stora delar av planeringen av klimatutmaningar och hushållning med resurser.

Översiktsplanen återspeglar kommunens viljeinriktning i dessa utmaningar och kommer att vara vägledande många år framöver för utvecklingen av ett samhälle som är i ständig förändring. Detta ställer höga krav på översiktsplanens flexibilitet. Ambitionen har varit att ta fram en plan som är detaljerad och tydlig, men samtidigt så pass vag att det ska gå att tolka och använda materialet även om tjugo år.

Flexibiliteten medför att översiktsplanen lämnar många frågor öppna. Genomförandet av översiktsplanen handlar om att ta fram det material som krävs för att omhänderta översiktsplanens intentioner, frågeställningar och behov. Exempelvis ska utvecklingsområden som utpekats utredas. Det behövs styrdokument där översiktsplanen visar behov. Bland annat parkeringsnormer, förtätningsstrategier, planprogram, trafikutredningar, klimatstrategiska dokument och detaljplaner.

Bild 1 - Vinjett för kommunens vision

Läsanvisning och disposition

Översiktsplanen utgörs av underlag, ställningstaganden samt planförslag. Ambitionen har varit att tydligt särskilja vad som är ställningstaganden och vad som är planeringsunderlag. *Vad föreslår översiktsplanen, och vad har det tagits hänsyn till? Hur påverkar en faktor av ställningstagande?*

I den första delen beskrivs vad en översiktsplan är och processen för att ta fram dokumentet. Det redogörs för det obligatoriska innehållet och hur Eksjö kommun har arbetat med detta utifrån lokala, regionala och nationella mål.

I nästa del av dokumentet anges väsentliga förutsättningar. Information om kommunens orter och sådant som översiktsplaneringen behöver förhålla sig till. För att senare kunna ge förslag till förändring är det viktigt att ha information om nuläget. Här beskrivs även sådant som kräver hänsyn liksom faktorer som *måste* beaktas. Hit hör exempelvis riksintressen. Informationsdelen är därför omfattande men viktig.

I senare delen av översiktsplanen följer planförslaget, sådant som föreslås förändras eller utvecklas. Denna del består av en strategisk del och en förslagsdel. Först anges visionen och målsättning. Därefter redovisas den kommunövergripande utvecklingsinriktningen, även kallad strukturbild. Tillsammans med strukturbilden anges sju olika planeringsinriktningar, teman och områden att fokusera arbetet kring för att eftersträva målbilden. Längst ner i kedjan anges sådana planeringsriktlinjer att följa vid allt efterkommande arbete. Riktlinjer finns för hela kommunen samt för vissa orter. Dessa läses tillsammans med markanvändningskartan. Planförslaget anger också LIS-områden, områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, och områden som bedömts lämpliga för vindkraftsutbyggnad.

Den avslutande delen är analytisk, och beskriver tillsammans med bilagan miljökonsekvensbeskrivningen samt konsekvenser av att genomföra planförslaget.

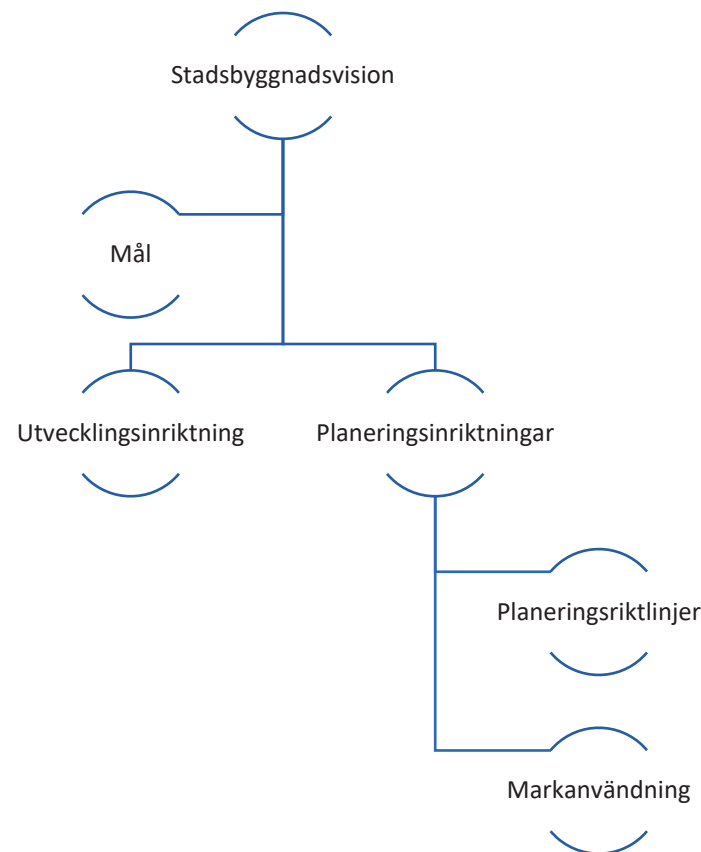

Bild 2 - Illustration av läsordning för planförslaget.

INTRODUCERANDE DEL

Inledning och översiktsplanering

Sammanfattning

Översiktsplan för Eksjö kommun år 2040

Översiktsplanen omfattar hela Eksjö kommun med ett utvecklingsperspektiv fram till år 2040. I dokumentet ges en nulägesbild av samhället och vilka processer som påverkar planeringen. Kommunen placeras i ett globalt, nationellt, regionalt och lokalt perspektiv, för att belysa utvecklingspotentialer och utmaningar i ett brett sammanhang. De utmaningar världen står inför, står även Eksjö kommun inför, och de styrdokument som tagits fram på högre nivå än lokal behöver hanteras av den enskilda kommunen och alla som bor eller verkar i den. Särskilt viktigt har miljömål kopplat till transport och trafik, natur och miljö, skogar och sjöar bedömts vara. Översiktsplanen präglas därför särskilt av dessa frågor.

I strukturbilden anges den kommunövergripande utvecklingsinriktningen. Olika orter i kommunen har olika kapacitet att bidra till en hållbar helhet. Eksjö tätort har en stor roll som bostadsort, för utveckling av näringsliv och handel. Hult och Bruzaholm har stora roller som bostadsorter och för kulturutbudet, medan Ingatorp, Hjärtevad, Bellö och kommunens södra landsbygd har en större roll för verksamhetsetableringar, fritid och rekreation. Till stöd för utvecklingsinriktningen beskrivs sådant som sker runtom kommunen. Bland annat projekt inom det regionala transportnätet.

Utvecklingen

Den kommunövergripande visionen (2018) har bearbetats till en *stadshygnadsvision*, som koncentrerats till det som översiktsplanen kan bidra med. Härfter finns inriktning och riktlinjer för planering, utefter olika teman och geografi.

Planeringsriktlinjerna är knutna till en markanvändningskarta, där grunddragen för den avsedda användningen av mark- och vattenområden framgår. För att säkerställa en hög användbarhet kan de olika planeringsriktlinjerna härledas till olika delar av kommunen. Eksjö tätort har delats in i bland annat zonerna *centrumområdet*, *inre* respektive *yttre stadsområdet*. Inom de olika zonerna finns prioriteringar. Bland annat etableringar eller projekt inom funktionsblandad karaktär i första hand ske i inre stadsområdet. Nybyggnation av bostäder av stadsmässig karaktär ska i första hand prioriteras till centrumområdet, och i andra hand till inre stadsområdet. I planförslaget har även möjliga ytor pekats ut för att vägleda vilken typ av utveckling och plats som avses. Detaljerade markanvändningskartor finns för kommunens större orter. Utvecklingsbild för resten av kommunen hanteras genom strukturbilden och de kommunövergripande planeringsriktlinjerna. På det sättet täcks hela kommunen in av kartmaterial. Dock i varierade detaljeringsgrad.

Den sammantagna strategin för hela översiktsplanen har varit att identifiera värden och utveckla dessa. Att kartlägga möjligheter och våga ompröva tidigare beslut, så som tidigare antagna detaljplaner. I orter som Hjärtevad och Mariannelund finns en mängd bostadstomter planlagda, fastighetsbildade och byggklara. Strategier ges för hur dessa kan uppmärksammas. I Eksjö tätort handlar utvecklingen om att bygga klart staden. Att komplettera i centrum och stadsområdet på befintliga byggrätter, odefinierade ytor och motsvarande.

Planförslaget förhåller sig till utmaningar kopplade till Sveriges 16 miljömål. I fysiska åtgärder synliggörs detta bland annat genom att trafikåtgärder, omställning i stadsgator till att prioritera gång- och cykeltrafik, eller identifiera och skydda värdefulla natur- och rekreationsområden. Motortrafiken är påtaglig i kommunen. Dels av behov till följd av avstånd, dels till följd av stadens form. Den genererar buller, försämrad luft- och vattenkvalitet, bidrar till otrygghet och ett storskalig ianspråktagande av stadsmiljöns offentliga rum. Genom översiktsplanen gör kommunen ett första steg i att bryta denna trend. Av strategierna ges förutsättningar för en hållbar stadsmiljö, med bättre klimat och effektivare flöden av varor och tjänster.

Under planperioden behövs, enligt mål och prognoser, mark för ungefär 1 200 bostäder pekas ut. Ungefär 1000 av dessa finns i Eksjös stadsområde. Resterande är fördelade i Hult, Bruzaholm, Hjärtevad, Ingatorp och Mariannelund. Därutöver sker en lågintensiv utveckling på landsbygden. Bland annat inom utpekade LIS-områden.

Översiktsplanering

Vad är en översiktsplan?

En översiktsplan speglar en kommuns viljeriktning för en långsiktig, övergripande utvecklingsinriktning för användningen av mark- och vattenområden. Enligt plan- och bygglagen ska alla kommuner ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunens yta. Det innebär att planen ska ta fäste i aktuella utmaningar, lagar och förhållningssätt, och leda kommunens utveckling i rätt riktning. Planen är inte juridiskt bindande, utan ett vägledande planeringsdokument vid beslut som rör mark- och vattenområden.

Genom markanvändningskartor, strukturbild och formulerade strategier redovisas hur kommunens mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska utvecklas och bevaras. Översiktsplanen redovisar hur hänsyn tas till att riksintressen tillgodoses och hur miljö kvalitetsnormer följs. Därmed redovisas övergripande hur kommunen tillgodoser behoven hos invånare, företag och organisationer. Här inryms allmänna, statliga, regionala och mellankommunala intressen.

Hur tas en översiktsplan fram?

Översiktsplanens aktualitet prövas varje mandatperiod. Planprocessen inleddes efter att kommunfullmäktige den 13 juni år 2019 (Kf § 325) förklarat den då gällande översiktsplanen från år 2013 vara inaktuell. Översiktsplanen handläggs inom samhällsbyggnadssektorn som ansvarar för fysisk planering. I processen behöver många olika parter involveras för att få ett så bra kunskapsunderlag som möjligt och för att nå framgång och förståelse för uppsatta mål och strategier. Inom kommunen finns arbetsgrupper samt styrgrupp och referensgrupp för att driva arbetat framåt och säkerställa en hög kvalitet genom hela processen. Denna metod medför en kontinuerlig politisk avstämning.

Inledande arbete

Den första perioden av arbetet bestod av insamling, kartläggning och inventeringar av såväl underlag som fysiska platser. Frågeställningarna var breda. *Hur fungerar kommunen idag, och hur ser invånare, företag och turister på kommunen och dess framtid?*

Genom digitala enkäter, både riktade och öppna samt möten och forum i olika orter gjordes en omfattande insamling. Inför detta publicerades information om vad en översiktsplan är och varför kommunen inleder projektet. Det gjordes särskilda insatser för att samla in perspektiv från barn och unga.

Ett stort subjektivt underlag samspelades med tidigare planeringsunderlag och kommunens vision. Härifrån kunde mål, strategier och planeringsriktlinjer till översiktsplanen för Eksjö år 2040 tas fram. Dessa är både lång- och kortsiktiga. Exempelvis är vissa områden beroende av ett långsiktigt skydd. I andra delar har områden med utmaningar identifierats som behöver hanteras i närtid. Utefter målbilden kunde översiktsplanen arbetas fram för att eftersträva målet. Efter att grunden till översiktsplanen färdigställts under försommaren år 2021 redovisades materialet i form av strukturbilder med de grundläggande strategierna för översiktsplanen. Ett stort fokus lades på de olika utmaningar som Eksjö kommun, Sverige och världen står inför. Klimatförändringar, transportsektorn, våra livsstilar, naturens och djurens livskraft.

Efter en politisk beredning av översiktsplanen under våren år 2022 inleddes det formella samrådet enligt plan- och bygglagen, där allmänheten, föreningar, organisationer, myndigheter och många fler fick möjlighet att ta del av förslaget och lämna synpunkter. Dessa har legat till grund för justeringar i materialet som format granskningshandlingen och senare den version av översiktsplanen som antas av kommunfullmäktige.

Vad ska en översiktsplan innehålla?

En översiktsplan ska enligt plan- och bygglagen tydligt beskriva följande punkter.

1. Grunddragen i den avsedda användningen i mark- och vattenområden.
2. Kommunens syn på hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.
3. Hur kommunen avser att tillgodose de redovisade riksintressena och följa gällande miljökvalitetsnormer.
4. Hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program som har betydelse för hållbar utveckling inom kommunen.
5. Redovisa områden i strandnära lägen som lämpar sig för landsbygdsutveckling, så kallade LIS-områden.

Mark- och vattenanvändning

Grunddragen för den avsedda användningen av mark- och vattenområden för hela kommunen framgår genom strategierna, strukturbilden och markanvändningskartan. Med grunddragen avses den *huvudsakliga* användningen. Det gör att detaljeringsgraden är lägre i en översiktsplan jämfört med exempelvis en detaljplan. Även kartor i översiktsplanen kan ge olika detaljeringsgrad. Ofta krävs uppföljande program och studier för att avgöra exempelvis byggbarheten i ett område som utpekats. Genom redovisningen av grunddragen ger kommunen uttryck för sin *uppfattning* om hur mark- och vattenområden bör användas utifrån det eller de ändamål som områden är mest lämpade för. Redovisningen omfattar även uppfattningen om en ändamålsenlig struktur av bebyggelse, grönområden och vad som utgör en långsiktigt god hushållning av mark- och vattenområden.

Den byggda miljön

Kommunen visar sina ställningstaganden för hur den byggda miljön; *bebyggelse, anläggningar, vegetation och parker*, ska utvecklas, bevaras och användas i framtiden. Översiktsplanen anger riktlinjer till stöd för efterkommande planläggning och lovgivning. I översiktsplanen anges hur kommunen planerar tillgodose det långsiktiga behovet av bostäder. Detta är en viktig förberedelse för att genomföra bland annat kommunens bostadspolitiska intentioner.

Miljökvalitetsnormer

Normerna för vår miljö (buller, vatten- och luftkvalitet) hanteras genom att redovisa områden där det finns risk att normer inte klaras, samt kommunens strategier för hur de utpekade områdena ska hanteras i efterföljande planer.

Kommunen ska i sin översiktsplan redogöra för sin syn på klimatrelaterade risker för skador på den byggda miljön till följd av översvämning, ras, skred och erosion, samt hur dessa risker kan minskas. Även risker kring förorenad mark eller särskilda aspekter som behöver beaktas i vår byggda miljö redovisas här.

Allmänna intressen

I översiktsplanen ska kommunen redovisa de förhållanden som med hänsyn till de allmänna intressena kan ha en väsentlig betydelse för beslut om mark- och vattenanvändningen för hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Av planen ska det framgå hur kommunen anser att de redovisade riksintressena ska tillgodoses. Ett riksintresse kan bara vägas mot andra riksintressen, inte mot andra allmänna intressen.

Samordning mål, planer och program

Av översiktsplanen ska det framgå hur kommunen i den fysiska planeringen tar hänsyn till nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. Om det finns områden och verksamheter som angår två eller flera kommuner, eller är av regional betydelse ska det framgå.

BESKRIVANDE DEL ⁽¹⁾

Eksjö kommuns karaktär, identitet och förutsättningar

Eksjö kommun år 2022

Geografi och nulägesbeskrivningar

I denna del beskrivs kommunens olika delar för att ge en övergripande bild av dess fysiska struktur, demografi, utbud och viktiga funktioner. Här har det varit särskilt viktigt att belysa orters kvaliteter, brister och möjligheter för utveckling. Allt för att ge ett bra underlag inför förslagsdelen. I vissa orter finns en *vilja* för inflyttning och nybyggnation samtidigt som det finns förutsättningar som inte gör detta möjligt. Ibland utgörs stora delar av orten av strandskyddade områden eller värdefull jordbruksmark. I andra orter kan det finnas stora *möjligheter* till utveckling, men viljan för inflyttning eller nybyggnation saknas. Olika orter har också olika roller. Vissa är viktiga för turism och rekreation, medan andra rymmer en stor mängd arbetsplatser.

Kommunen som helhet

I slutet av år 2022 bor det 17 920 invånare i Eksjö kommun. Av dessa bor ungefär 11 020 i Eksjö tätort, och är i övrigt fördelade över Hult (450), Ingatorp (500), Bruzaholm (250), Hjärtevad (200) och Bellö (200). Värne och Höreda har tillsammans ungefär 250 invånare. Mariannelund är en ort som har cirka 1 600 invånare. Därutöver finns en mängd mindre orter fördelade på landsbygden av varierande storlekar, exempelvis Kråkshult. Ungefär 20 procent av befolkningen bor på landsbygden.

Kommunens olika orter har alla sin egen karaktär och roll. De rymmer olika mängder och typer av verksamheter. Dessa ger arbetstillfällen som i sin tur bidrar till en levande landsbygd. Tillgängligheten till kommunen och mellan dess orter är en grundläggande faktor för en välmående struktur.

Det är enkelt att pendla till och mellan de större orterna med bil via i huvudsak väg 40, men det finns ett tydligt behov av andra kompletterande färdssätt i samma genastäckning. Samtidigt som vägnätet tillgängliggör orter på ett sätt som ökar dess attraktivitet, genererar det störningar som inverkar negativt på den. I flera delar finns behov av åtgärder kopplade till trafikbuller och säkerhet.

I Bruzaholm och närliggande orten Hjärtevad finns en större mängd bostadstomter tillgängliga. Utbyggnadstakten har stannat av och nybyggnationer är därefter generellt sällsynta. Även i Eksjö tätort är utvecklingstakten låg, och sker i huvudsak genom företagsetableringar i närheten till väg 32 eller 40. Bostäder tillkommer genom att komplettera eller omdisponera befintliga bostadshus eller att återbygga på äldre

tomter. Liksom i de mindre tätorterna finns det i Eksjö en mängd obebyggda byggrätter samt detaljplanerad tomtmark i både centrala och perifera lägen. I Eksjös centrala delar finns en anmärkningsvärd hög andel ytor som lämnats tomma, och saknar syften eller funktion i staden. En del av ytorna har tagits i anspråk som parkeringsplatser medan andra övergått till friväxande grönytor. Även flera av stadsområdets offentliga rum har upplåtits för parkeringsplatser, bland annat torg. Sett till stadsutveckling är dessa områden attraktiva och lämpade för andra syften.

I kommunen finns sammantaget stora utvecklingsmöjligheter. Det handlar om att tillvarata attraktiv och central mark samt komplettera stadens utbud och funktioner. För detta behöver ofta markens nuvarande användning omvärderas utefter nutidens behov och efterfråga.

Kommunens landsbygd

Ungefär 3 500 personer bor på landsbygden inom Eksjö kommun, vilket innebär cirka 20 procent av befolkningen. Jordbruk har präglats av en koncentration till optimala jordbrukslägen, och en allt större utarmning av landsbygden ses nationellt. Det kan innebära att vissa gårdar inte längre är produktiva och omställs till ordinära boenden. Sammantaget är Eksjö kommuns landsbygd utbredd men sammanhängande, och kan grovt beskrivas att den domineras av jordbrukslandskap i södra hälften och skogsbruksområden i den norra. Landsbygden är i stort sett helt bilberoende på grund av bristen av resmöjligheter. Den är viktig som bostadsmiljö men i huvudsak som näring inom skogs- och lantbruk. Det sammanhängande landskapet har stora värden för rekreation och biologisk mångfald. På landsbygden finns skyddsvärda kulturmiljöer, värdefull natur, reservat och sjöar.

I söder finns en mängd orter av varierande storlek. Österut blir bostadsorterna färre och glesare, med inslag av bybildningar, som Kråkshult söder om Ingatorp.

Från Eksjö tätort söderut nås bland annat Höreda, Mellby, Värne, Spakarp och Ingarp. Här finns lantbruk, villakvarter och viss samhällsservice. Orterna är generellt fullt utbyggda, och omges av vattendrag eller jordbruksmark vilket ger gränser för utvecklingsmöjligheter. Kommunens norra hälft utgörs av mindre landsbygdssorter, och är av mer kuperad karaktär, med berg och skogsmark. Utbudet av service är generellt lägre i den norra delen av kommunen. Härifrån är väganslutningar till andra samhällen färre än i de södra delarna. De vägar som binder samman landskapet är i huvudsak enskilt vägnät av grus och en mycket viktig infrastruktur för kommunen som helhet.

Kommunens orter

Bellö

I kommunens sydöstra delar ligger Bellö vid sjön Bellen. Orten angörs i högst utsträckning via väg 40, cirka 6–7 kilometer norrut i höjd med Hjaltevad. I nuläget finns ingen kollektivtrafik till orten. Bebyggelsen karaktäriseras av villor från i huvudsak 1970-talet som omges av jordbruksmark och skogslandskap. Orten har byggts ut i samband en större industrietablering i dess centrala delar. Den ger både karaktär till samhället och en mängd arbetstillfällen. Under år 2021 bodde 72 personer i orten. Därutöver finns kluster av fritidshusbebyggelse. Bland annat vid Gummarp, Förenäs, Grönebäck och Sjöarp. Landskapet präglas i övrigt av badplatser, en camping och en mångfald av rekreationsområden.

Utvecklingsmöjligheterna är begränsade på grund av mängden sjöar, strandskydd, naturvärden och jordbruksmark. Samtidigt finns verksamheter etablerade som kräver ett visst hänsynsavstånd. En utveckling behöver balanseras mellan behov av bostäder, utökningsmöjlighet för verksamheter samt bevarandet av natur och landskap. För bostäder finns detaljplanerad mark i ortens östra delar, samt obebyggda fastigheter i området söder om industriområdet.

Höreda och Värne

Söder om Kvarnarp i stadsområdets södra delar tar landsbygden vid. Ytterligare 4 kilometer söderut ligger Höreda. Orten är uppbyggd längs med Torsjövägen (väg 894) och omges helt av skogs- eller jordbruksmark. Orten utgörs av stora delar villabebyggelse, lantbruksgårdar eller kombination av dessa, såsom mindre hästgårdar. År 2022 bor 120 personer i orten. I mittpunkten av Höreda ligger Höreda kyrka, Höredaskolan samt en idrottsplats med fotbollsplaner och motionsspår. Skolan är F-6 och rymmer cirka 120 elever. En större villaenklav finns i norra delen längs med bland annat Sörgårdsvägen. Utöver denna samlingspunkt ligger bostäder utspridda i mer enskilda lägen. Orten saknar dagligvaruhandel och servas därför genom utbudet i Eksjö. Till Höreda ingår småorten Russnäs. Den bildades i samband småortsavgränsningen 1995 där det idag bor drygt 50 personer.

Orten Värne är på många sätt lik Höreda. Här finns en tydlig struktur där villakvarter är fullt utbyggda i enlighet med gällande detaljplaner. År 2021 bodde 130 personer i orten. Bostadsbebyggelsen gränsar till större lantbruksgårdar, och jordbruksmark som genomskärs i nordsydlig riktning av Solgenån. Mellan Värne, Höreda och Eksjö är avståndet så pass kort att det bedöms finns goda förutsättningar för cykelpendling.

Hult

Orten ligger norr och söder om väg 40, cirka 8 kilometer öster om Eksjö tätort. Hult har byggts ut med relation till järnvägen och kyrkan. År 2021 var 427 personer bosatta i orten, som utgörs av bostäder, en skola (F-6), småskalig handel, idrottsområden och camping. Den södra delen av samhället rymmer även villor och gårdar kring skogs- och jordbruksmark. Orten omges av värdefull natur, som naturreservaten Klinten och Skurugata. Dessa är välbesökta områden året runt och är lättillgängliga från orten.

Här finns utöver närhet till naturen en stark kulturhistoria. Orten har ett medeltida ursprung, och var tidigare en egen kommun. Albert Engström växte upp i Hult, vilket markeras med välkomsts skylten till orten. Ortens många egenskaper och servicenivå gör den till en av kommunens mest populära bostadsorter, främst för barnfamiljer.

Utvecklingsmöjligheter

På grund av det korta avståndet till Eksjö tätort och goda anslutningar till andra orter finns det förutsättningar att utveckla orten för fler verksamheter, bostäder och att stärka resmöjligheter. Utvecklingen innebär att möjliggöra omställning av fritidshus till permanentbostäder samt detaljplanering för nya bostäder. En säker och effektiv cykelväg mellan Eksjö och Hult bedöms kunna ge möjligheter för cykelpendling.

Bruzaholm

I kommunens mellersta delar ligger orten Bruzaholm. Vid år 2021 bodde här 245 personer, i huvudsak i norra delarna där villabebyggelse från 1940- och 70-talet dominerar. Orten är tydligt präglad av väg 40 som delar upp den i en nordlig och sydlig del. Bruzaholm omges av en varierande natur. Skogsmarken är sammanhängande och endast bruten av mindre jordbruksområden. I södra delen rinner Brusaån i öst-västlig sträckning och utgör ett naturligt grönområde, och Höglandsleden binder samman de norra delarna genom skog och berg. I ortens norra del ligger naturreservatet Stuverysbäcken.

Bruzaholm växte fram på 1600-talet kring järnbruket invid Brusaån, och har en industrihistoria som sträcker sig fram till dagens produktion. Bruksmiljön utgör södra delen av orten och är ett riksintresseområde för kulturmiljövården. Inom bruksmiljön finns välbevarade dammar, kanaler samt arbetarbostäder i anslutning till ett bruksmuseum.

Utvecklingsmöjligheter

Det finns sedan tidigare detaljplanerade och lediga tomter. Det kan finnas skäl att se över dessa för att möjliggöra andra byggrätter eller boendeformer, och parallellt eftersträva trafikåtgärder för att bevara eller öka ortens attraktiva egenskaper. Marknadsföring av ortens kulturhistoria och naturmiljöerna bör ökas. En stor del av utvecklingen behöver samspelas med åtgärder på väg 40. Denna bidrar med påtagligt trafikbuller i samtliga kvarter och den upplevda trafiksäkerheten är låg. Möjligheterna att ta sig över eller längs med vägen på ett säkert sätt är begränsade.

Hjältevad

I Hjältevad bodde det vid år 2020 ungefär 380 personer, i huvudsak inom villakvarter. Orten ligger vid sjön Hjälten mellan Bruzaholm och Ingatorp. Samhället har vuxit fram som en industriort längs järnvägen för trävaruindustri under 1800-talet. Än idag rymmer orten träbearbetning och småhustillverkning. Bostadsbyggnationen tog fart under åren 1960–1975 i området mellan järnvägen och natur- och skogsmark. De äldre delarna av samhället ligger i anslutning till sjön Hjälten. Detta har gett en form där industrin nu ligger i centrum och helt omgiven av villor. I centrumområdet finns dagligvarubutik och en förskola. För årskurs F–6 gäller Ingatorpsskolan. Till stöd för detta finns en gång- och cykelväg mellan orterna. För årskurserna 7–9 finns skolskjuts till Mariannelund. I Hjältevad går pendeltrafik med länstrafikens busslinjer.

Utvecklingsmöjligheter

På järnvägen går godstransporter till industrierna, vilket kan ses som en tillgång för näringslivet samtidigt som det innebär ökad risk för transport av farligt gods genom samhället. Det finns sedan tidigare detaljplanerade och fastighetsbildade bostadstomter i ortens sydvästra del, strax söder om sjön. Detaljplanen behöver revideras för att säkerställa attraktiv bygg rätt som överensstämmer med dagens standard och efterfrågan. Det finns även goda förutsättningar för fler verksamhetsetableringar i ortens östra delar.

Bild 3 – Vy över sjön Hjälten i Hjältevad

Kråkshult

Kråkshults socken ligger i kommunens östra delar mellan Vetlanda och Vimmerby, samt kring Emåns tillflöde Bjelkerumsån. Det är en höglänt skogs- och bergsbygd, med ett medeltida ursprung. I Kråkshult bor idag knappt 200 personer.

Namnet (1300-talet början Kracsholth) kommer från kyrkbyn. Förleden är sannolikt ett mansnamn bildat på ordet *kråkr*, korp. Efterledet är hult, liten skog. Kråkshults kyrka, som är en nyklassicistisk stenkyrka uppförd 1801-1803, ersatte en medeltidskyrka av sten som fanns några kilometer bort. Några gravrösen och en hällkista från bronsåldern och två mindre gravfält är kända i närområdet.

Hässleby

I kommunens östra delar ligger distriktet Hässleby. Tätorten Mariannelund med sockenkyrkan Hässleby kyrka ingår. År 2000 bodde här 1 904 personer. Hässleby utgörs till stor del av landsbygd eller kuperad skogsbygd i närhet till vattendrag. Hässleby kyrka är ett tydligt landmärke. Kyrkan uppfördes mellan år 1857 till 1859 och ersatte en medeltida stenkyrka på samma plats som i sin tur föregicks av en träkyrka.

Ingatorp

Orten tar vid strax öster om Hjärtevad på norra sidan av järnvägen. Här bodde år 2020 ungefär 470 personer. Orten utgörs i huvudsak av villabebyggelse från 1920–1970-talen, samt mindre andel flerbostadshus från 1960-talet. I Ingatorp finns idag inga industrier eller liknande storskaliga arbetsplatser, vilket medför en arbetspendling till andra orter. Centrumområdet utgör stor del av ortens karaktär och identitet. Orten har historiskt utökats radiellt från kyrkan och torget, och runtom Valbacken. Kyrkan uppfördes mellan år 1911–1914 i jugendstil, på en plats där det tidigare fanns en medeltida kyrka. Torget utgör en viktig samlingsplats samt utrymme för marknader och andra evenemang. Tidigare fanns ett butiksutbud i torgets omgivning, men byggnaderna har senare rivits eller omställts till bostäder.

I ortens östra delar ligger Ingatorpsskolan (F-6) i anslutning till natur- och rekreationsområdet Valbacken. Här finns bland annat skidlift, utkiksplats, toppstuga och motionsslingor. Naturområdet utgör en viktig funktion för skolan, och möjligheterna för rekreation och friluftsliv. Ingatorpsjön ligger i ortens västra delar och omges av natur om gångstigar samt badplats. Utvecklingen i orten bör vara inriktad på att förvalta kvaliteter och ortens funktioner, så att föreningsliv, naturmiljöer och idrottsområden hålls välmående.

Bild 4 - Vy från Valbacken i Ingatorp

Mariannelund

Orten ligger i kommunens östligaste delar, och är störst efter Eksjö. Den har en tydlig stadskaraktär, med torg, centrumbildning och varierade bostadsformer. Mindre verksamhetsetableringar finns i de centrala delarna medan utkanterna rymmer större industrier och arbetsplatser. I Mariannelund bodde det år 2021 1 566 personer.

Utöver Eksjö tätort är Mariannelund den ort som inte är tydligt beroende av service i annan ort. Här finns bland annat livsmedelsbutiker, skola, och trygghetsboende. Länsstrafiken ger flera busslinjer, vilket skapar goda möjligheter till arbetspendling. Bland annat med väg 129 i sydlig riktning mot Hultsfred och Oskarshamn.

I de östra delarna finns Filmbyn Småland, i anslutning till sjön Skruven och Spillhammar camping. Området ger sammantaget ett stort utbud för idrott, kultur och fritid. I orten finns flera värdefulla kulturmiljöer och naturvärden, så som Herrgårdsparken. Orten övergår norrut till skogsmark med inslag av mindre byar.

Utvecklingsmöjligheter

Utvecklingen inriktas på att identifiera och utveckla ortens kvaliteter. Detta innebär att se till att föreningsliv, naturmiljöer, idrottsområden och ortens funktioner hålls välmående. Samtidigt behövs en översyn av allmänna platser. Det finns sedan tidigare detaljplanerade områden för både verksamheter och bostäder. Dessa ska revideras för att säkerställa attraktiva byggrätter som överensstämmer med dagens standard och efterfrågan. Stora delar av centrumområdet är obebyggt. Där behöver såväl byggrätter som lediga fastigheter inventeras.

År 1999 bildades den ekonomiska föreningen Emilkraften i Mariannelund, i syfte att samordna önskemål och idéer och främja en positiv utveckling med ökad trivsel, minskad utflyttning och ett växande näringsliv.

Eksjö

Orten utgörs av en centrumkärna som är typiskt radiell. Härifrån blir ortens struktur successivt glesare i riktning mot de yttre delarna, till dess att landsbygden tar vid. Gamla stan utgör startpunkten för stadsbilden och sträcker sig i nordsydlig riktning med torget i centrum.

Centrumkärnan utgörs av den något senare rutnätskvarteren i söder och de slingrande gatorna som formar gamla stan i norr. Här finns småskalig handel, bostäder, kontor, arbetsplatser och en mängd andra verksamheter och samhällsfunktioner. Bebyggelsen är varierad i ålder och form men delar många gånger gemensamma karaktärsdrag i de olika kvarteren. Generellt finns bostäder i de övre våningsplanen medan butiker och verksamheter ligger i bottenplan, med entré mot en gågata eller trottoar. Våningsantalet är sällan fler än tre, och stadsbilden präglas generellt av en utbredd och låg bebyggelse.

Utanför centrum blir gatorna breda och staden tar ett modernare uttryck. I stadsområdet finns skolor, parker, verksamheter, aktivitetsområden och bebyggelse av något mer ytkrävande karaktär. Flerbostadshus, villakvarter och stora grönområden, ofta i anslutning till skolor karaktäriserar delar av området. Strax utanför stadsområdet tar landsbygden vid med gårdar och jordbruksmark. Det omgivande landskapet rymmer många och höga naturvärden.

Funktioner, verksamheter och service

Eksjö utgör serviceort för flera andra orter och landsbygden. Trots att funktionerna är utspridda över stadsmiljön upplevs dem alltid centralt belägna på grund av ortens storlek. Staden är cirka 1 kilometer bred, från Prästängsskolan i öst till sjukhusområdet i väst. Längs med stråket finns nära hela stadens utbud av butiker, flertal kommunala funktioner och verksamheter. Stadsområdets norra del präglas av garnisonen och det militära övningsområdet. Den östra delen utgörs av sjön Hunsnasen, rekreationsområden, verksamheter och viss mängd bostäder.

Det är påtagligt hur trafiken historiskt getts en dominant roll. Gatunätet är ofta storskaligt och högt trafikerat även i centrala delar. Noterbart är att även stadens industriområden ligger centralt, ibland nära inpå bostadsmiljöer eller vistelseområden. Staden tog historiskt sett slut här, men har nu vuxit till att sammanfalla med dessa områden.

Naturmiljöer, fritid och rekreation

En stor del av ortens attraktivitet utgörs av områden för fritid, aktivitet och föreningsliv, närheten till naturen och möjligheterna för rekreation. Dessa områden är dock inte alltid förbundna med varandra vilket är värt att beakta. Det kan vara anlagda platser eller naturliga miljöer, och finns både i centrala och perifera lägen. Några exempel är spårområdet Brännemon norr om staden, som förbinds till skogar både i norr och väst. Persö vid ridskolan i Lyckeberg utgör ett omfattande landskap av sjöar och natur, som förbinds med Skedhult och Borgmästarängen. Området kring skidstugan, löpspår och frisbeegolfbanan vid vattentornet är andra exempel av högsta värde. Det finns områden i staden som inte har någon definierad användning, exempelvis Sjöängen, utan har sitt värde i öppenheten och tillgängligheten. Sammantaget är nätverket av grönstruktur av högsta värde för rekreation, friluftsliv, idrott och föreningsliv.

Bild 5-Vy över Stora torget i Eksjö

Utvecklingsmöjligheter

Det finns särskilt stora möjligheter för förtätning inom orten, eller snarare att *fortsätta på* stadsstrukturen. I centrum och stadsområdet finns en mångfald av ytor som aldrig blivit bebyggda eller ytor som tagits för givna som parkering eller tomrum. Ett par rutnätskvarter är inte färdigställda eller återuppbyggda efter rivningar. Dessa ytor behöver inventeras och utredas för mer lämplig markanvändning. Det kan innebära omprövning av tidigare detaljplaner samt planering av hittills ostuderade områden. Det finns ett flertal detaljplaner med outnyttjade byggrätter för bostäder. Vissa i centrum och andra i utkanten. I första hand bör dessa områden uppmärksammas och färdigställas. Arbetat kan innebära att ompröva reglering för att öka attraktiviteten eller genomförbarheten.

För utveckling av verksamheter och funktioner finns både detaljplanerade och tidigare utpekade ytor i stadsområdets yttre delar. Även i befintliga verksamhetsområden finns utrymmen för komplettering. I många fall är etableringarna inte den typ som kräver stora säkerhets- eller riskavstånd, och bebyggelsen har historiskt getts ett överdimensionerat område. Även etablering av nya verksamhetsområden är viktigt, då komplettering inte alltid är möjligt. Nya områden pekas ut i strategiska lägen kopplade till förbifarten för väg 40 och i utbyggnadsområden kring Abborrhondellen.

Det finns stora vinster av att arbeta vidare med ortens grönstruktur in mot stadsområdet. Så många av områdena som möjligt bör bindas samman och förtydligas som en helhet. Stor del av kommunens attraktivitet utgörs av just de tätortsnära grönområdena och dessa behöver därför bevaras och utvecklas. En sammanhängande grönstruktur blir bland annat en viktig förutsättning för djur- och växtliv, för dagvattenhantering, vattenrening och andra klimattjänster. Andelen grönyta är i tätorten att bedöma som låg, och är primärt i form av anlagd park (byggd miljö).

Bild 6 - Vy över södra delen av Eksjö centrum

Kommunens identitet

I denna del redovisas en rad olika teman, som arbetsmarknad, utbud av vård, skola och omsorg som finns inom kommunen. Under respektive tema beskrivs en pågående trend samt ställningstaganden för framtida behov och arbeten. *Hur ser det framtida behovet av skolor ut, och hur behöver översiktsplaneringen eller efterkommande arbete beakta det?*

Summering av utmaningar vid översiktsplanering

- Det behövs 60 bostäder årligen (1 200 under planperioden till år 2040).
- Kommunen ska arbeta för ett varierat utbud av verksamheter.
- Kommunen ska bedriva proaktiv detaljplanering, för att möta de plötsliga förfrågningarna och behoven, samt för att ha en egen strategi för hur kommunen långsiktigt ska utformas.
- Kommunen ska arbeta för ökade resmöjligheter med kollektivtrafik och cykeltrafik, både inom och mellan orter.
- Kommunen ska successivt anpassa gatunät i stadsmiljöer för fler trafikslag, detta är en del av den globala omställningen mot lägre motortrafik, balans i trafiksystemet och ökade cyklingsmöjligheter.
- Kommunen ska arbeta för att öka trygghet och säkerhet i gaturummen och för attraktiva, gena cykelvägar, med god belysning och cykelparkering vid varje viktig målpunkt.
- Kommunen ska inventera parkeringsplatser som kan omställas till annan användning i takt med att behovet minskar. Strategiska områden för samordnade parkeringslösningar, som garage, ska utredas utanför centrumområdet. Parkeringsavgifter kan behöva införas för att minska trafikbelastningen i Eksjö tätort och frigöra attraktiva ytor.
- Stadsrum, torg, parker och övriga samlingsplatser ska kontinuerligt utvecklas för fler funktioner och ökad användning.
- Genom en kommunövergripande grönsplan ska områden med naturvärden och sociala värden kartläggas och utredas för skydd.
- Kommunen ska arbeta för att få invånare att flytta in, bo kvar och trivas, samt främja företagsetableringar för en variation av yrkesgrupper.

Befolkningen

I slutet av 2021 bor det 17 834 invånare i Eksjö kommun. Av dessa bor ungefär 12 000 i Eksjö tätort och ungefär 20 procent bor på landsbygden. I kommunen är medelåldern 44 år, och könsfördelningen jämn mellan kvinnor och män. Från år 2010 har befolkningmängden ökat med i genomsnitt 35 personer årligen. År 2021 var antal födda 192 och antal avlidna 204. Mellan år 2020–2021 har det flyttat in 79 personer till Eksjö tätort. Det totala invånarantalet sjönk från 17 788.

Befolkningsprognos Eksjö kommun År 2020–2030

Prognosen för år 2030 pekar på ett invånarantal om 18 310 personer. Det innebär en ökning om cirka 500 personer på cirka 10 år. Det baseras på ålderskategorier som väntas få barn och viss inflyttning. Antalet unga i åldern 16–18 år beräknas minska, medan antalet invånare i förvärvsarbetande åldrar (19–64 år) beräknas vara oförändrat. Att fler dör än vad som föds väntas hålla i sig. Att vända födelsenettot till positiv trend kan vara beroende av att säkerställa att unga stannar kvar i kommunen. En trend finns i att unga efter gymnasiet studerar på annan ort, och sedan flyttar vidare då yrket finns i andra kommuner.

Behovet av bostäder har tidigare beräknats till cirka 60 per år. Enligt prognosen finns behovet kvar, vilket innebär cirka 1 200 bostäder till år 2040.

Trender och utmaningar

Befolkningstätheten är cirka 22 invånare per kvadratkilometer landyta. Det finns en trend i att fler bosätter sig på landsbygden, vilket bidrar till en utglesning av orterna eller utebliven förtätning i stadsområdet. Önskvärt är att koncentrera befolkningen i högre grad kring tätorterna.

I kommunen är 47 procent av bostäderna ensamhushåll, vilket innebär ensamstående med eller utan barn. Det innebär att även centrumområdet är lågt nyttjat sett till dess kapacitet. Detta ger utmaningar när bostadsområden planeras. Dimensionering av infrastruktur eller prognos för behov av exempelvis förskolor i närheten blir komplicerat. Centrala kvarter som väntas ge nära hundra personer bostäder, kan i själva verket resultera i ett trettio-tal boende. En svag trend ses i kommunen, liksom flera andra platser i länet, där ordinära villakvarter från 1960-talet används för fritidsboende snarare än permanentbostad.

Bostadsmarknad

Eksjöes landsbygd präglas av villor, gårdar och fritidshusområden. Totalt sett utgör småhusen 59 procent av kommunens bostadsbestånd. Ofta är villorna byggda i mindre samlingar som successivt bildat en mindre ort, som i exempelvis Ingarp, Kråkshult och Höreda. Det är först i större orter, som Hult, Hjaltevad eller Bruzaholm som det även finns flerbostadshus. Lägenheter är generellt av lägre intresse utanför orterna Mariannelund eller Eksjö. Möjligtvis på grund av bristande kollektivtrafik och möjligheterna för cykeltrafik mellan orter med service.

I Mariannelund och Eksjö tätort finns större variation av bostäder. Strukturen kan liknas med en cirkel från centrum. Sett *utifrån och in*, sker en övergång från gårdar och lantliga villor, till samlade villakvarter, rad- och parhusområden, flerbostadshus, stadsbebyggelse och funktionsblandade kvarter i tätare struktur.

Bostadsrätter och radhus finns i huvudsak i Eksjö tätort. Dessa är populära men är förhållandevis få till antalet. Inom stadsområdet är majoriteten av beståndet hyresrätter. Nybyggnadstakten är låg och marknaden utgörs till största del av försäljning av villor. Det nationella snittpriset för ett småhus är 3,3 miljoner, medan nivån i Eksjö är 1,7 miljoner.

Trender och utmaningar

I kommunen finns en tradition i att långtgående underhålla och bygga till snarare än att bygga nytt. Detta har gjort att i huvudsak stadsområdets bestånd utgörs av äldre byggnader. Något som är byggt på 1980- eller 90-talet kan fortfarande bedömas som *nybyggt*. Detta har resulterat i förhållandevis låga hyror i såväl centrala lägen som utanför stadsområdet. En tydlig trend är att prisnivån för bostadsrätter ökar i Eksjö tätort. Efterfrågan är hög samtidigt som nybyggnationer inte sker i någon högre utsträckning. De radhusområden som finns, i huvudsak i stadsområdets södra delar, blir också alltmer attraktiva på bostadsmarknaden. Denna trend har besvarats genom att kommunen upprättat detaljplaner för fler rad- och kedjehusområden, bland annat i stadsområdets norra delar, kring Orrhaga.

I takt med en ökad digitalisering av samhället ökar förekomst av distansarbetsplatser. Vissa kategorier av yrken är inte platsbundna, och till följd ställs kontorsbyggnader om till bostäder eller andra funktioner. Även avståndet mellan bostaden och arbetsplatsen är mindre viktig. Det blir därmed enklare att bo och leva i en mindre central ort, vilket också gett utslag på bostadsmarknaden. Trenden är viktigt för Eksjö kommun att beakta då majoriteten lediga tomter finns i orterna österut, som Bruzaholm, Hjaltevad och Mariannelund.

I kommunen finns ungefär 180 sjöar, varav vissa ses som synnerligen attraktiva att bosätta sig omkring. Viljan är hög, men möjligheterna för byggnation färre. Stränderna vid Hunsnäsen, Långanäsasjön och Mycklaflon har sedan länge varit bebyggda med fritidshus. Dessa har successivt omställts till permanentbostadshus. Många andra sjöar är oexploaterade och skyddas av omgivande jordbruksmark, strandskydd och naturvärden.

En bild är att byggnationen i attraktiva lägen (vid sjöar) gynnar kommunen, som kan ses som generös, attraktiv och unik i bostadsmiljöerna som erbjuds. En annan bild är att det skadar kommunens attraktiva egenskaper, och naturen, och innebär en större privatisering av ett hittills allmänt landskap.

Ställningstagande

- Ett varierat utbud av bostadstyper ska eftersträvas inom hela kommunen. Stadsmiljön i Eksjö tätort ska kompletteras med bostadsrätter, radhus, kedjehus och motsvarande markeffektiva byggnader.
- Centrum bör fortsatt fokuseras till lägenheter i tätare struktur, jämnt fördelat mellan bostadsrätt och hyresrätt.
- Omställning från fritidshusboende till permanentboende ses som positivt där det är möjligt och där tekniska förutsättningar finns.
- Utveckling bör koncentreras till tidigare bebyggda områden och utpekade LIS-områden.
- Ett allmänintresse väger högre än ett enskilt i avgörandet om byggnationer vid sjöar.

Skola, utbildning och barnomsorg

Ett mål är att kunna erbjuda goda förutsättningar för det livslånga lärandet, genom en väl sammanhållen utbildningskedja från förskola till högskola.

Förskola

Förskolan är det första steget i utbildningssystemet. Den ska stimulera barns utveckling och lärande samt ge en trygg omsorg. Den ska utgå från en helhetssyn på barnets behov och utformas för att ge en lärorik, rolig och omhändertagande utvecklingsmiljö. I kommunen finns sjutton förskolor, varav fjorton kommunala.

Trender och utmaningar

Kommunen arbetar för att förskoleklass, fritidshem, förskola och familjedaghem ska finnas i anslutning till grundskolorna, för att stimulera samarbete över åldersgränserna. Förskolor bör finnas i anslutning till gång- och cykelförbindelser och i naturnära lägen. Kommunen arbetar för en hög kapacitet för att täcka behovet av förskoleplatser. År 2022 byggs en förskola i Kvarnarp i samband med *Trädgårdsstaden*. Stadsdelen väntas bli populär för barnfamiljer.

Grundskola

Det finns nio grundskolor i kommunen, varav tre F-6 skolor finns i Eksjö tätort; *Grevbagsskolan*, *Linneskolan* och *Norrstullskolan*. I årskurs 7–9 går Eksjöelever på Prästängsskolan tillsammans med elever från Hult, Höreda och kringliggande orter. Grundskola för årskurs F-6 finns i Hult, Höreda och Ingatorp. Furulundskolan i Mariannelund omfattar årskurs F-9. För årskurs 7–9 ingår elever från Bruzaholm, Ingatorp och Hjaltevad med kringliggande landsbygd. Kommunen erbjuder även utbildning för särskild undervisningsgrupp på Hunsnässkolan med individanpassad undervisning.

Trender och utmaningar

Utifrån befolkningsprognosen finns inget behov av utökade skolplatser i kommunen. Det kan dock förekomma vågor av högre inflyttning och/eller omflyttning inom kommunen som påverkar behovet på kort sikt. Kommunen ska därför hålla god beredskap om behoven skulle ändras. Vid behov av fler skolplatser bör kommunen i första hand bygga vidare på befintliga skolor. Detta för att samordna verksamheter, effektivisera markanvändning och nyttja befintlig infrastruktur.

Gymnasieskola

Eksjö Gymnasium består av skolanläggningarna Östanåskolan, Nova och Storegårdsskolan. Undervisning genomförs på ett tiotal olika program, samt fyra program inom gymnasiesärskolan. Eksjö har ett av Sveriges två nationella idrottsgymnasier inom orientering. På Nifsarpsskolan bedrivs utbildning inom gymnasieskolans fordonsprogram och kursverksamhet till företag inom fordons- och transportsektorn.

Vuxenutbildning och högskola

På Vuxi12 ges studiemöjligheter inom komvux och särsvux. Campus i12 erbjuder högskoleutbildning, yrkeshögskoleutbildning och fristående kurser i samarbete med olika högskolor och universitet.

Ställningstagande

- Kommunens skolor ska erbjuda en stimulerande utbildningsmiljö såväl inomhus som utomhus.
- Förskolor ska placeras i närhet till natur och gång- och cykelförbindelser.
- Kommunen ska ha hög beredskap för skolplatser.
- Vägar och allmänna kommunikationer till och från skolor ska hålla god standard och utvecklas för att erbjuda goda förutsättningar för familjer i såväl kommunens tätorter som på landsbygden.
- Kommunen ska eftersträva goda pendlingsmöjligheter för utomstående att studera på kommunens gymnasium, högskola och vuxenutbildning.

Vård och omsorg

Hälso- och sjukvård

Höglandssjukhuset i Eksjö är ett av länets tre akutsjukhus dit huvuddelen av sjukvården för höglandsregionens sex kommuner remitteras. I kommunen finns vårdcentraler i Eksjö och Mariannelund. Höglandssjukhusets utveckling är en viktig planeringsfråga för kommunen. Verksamhetens utveckling kan behöva ny mark för expansion eller förstärkt infrastruktur och transportmöjligheter.

Stöd och omsorg

Arbetet inom stöd och omsorg styrs till största delen av *socialtjänstlagen* och *lagen om särskilt stöd och service* (LSS). Uppdraget att stödja och vägleda de människor som av olika skäl behöver samhällets insatser.

Omsorg om personer med funktionsnedsättning

För personer med funktionsnedsättning finns sju boenden, varav två gruppboenden, och fem så kallade assistansboenden. Det senare innebär att lägenhet hyrs inom ett sammanhållet område.

Äldreomsorg

Med en åldrande befolkning blir äldreomsorgen allt viktigare. Verksamheten består av hemtjänst, särskilt boende och trygghetsboende. Kvarboende i egen bostad ska i första hand stödjas av kommunen med hjälp av hemtjänst, dagverksamhet och växelboende. När stödet i den egna bostaden inte är tillräckligt går det att ansöka om särskilt boende, som finns i Eksjö tätort och i Ingatorp.

För den som är över 70 år, eller funktionshindrad oavsett ålder, finns tre olika trygghetsboenden med lägenheter i olika storlekar. Eksjöbostäder ansvarar för samtliga trygghetsboenden.

Kapacitet och framtid

Eftersom kommunens befolkningsprognoser pekar åt en ökad äldre befolkning ökar behovet av äldreomsorg. Redan år 2030 förväntas antalet äldre öka med cirka femhundra personer. Kommunen planerar år 2022 för ett demensboende med cirka sextio platser i södra Eksjö. Fortsatt efterfrågan på särskilt boende, trygghetsboende, seniorboende eller liknande förväntas också öka, vilket måste beaktas i framtida planering.

Ställningstagande

- Kommunen ska hålla god beredskap för Höglandssjukhusets utvecklingsbehov samt tillgänglighet till området.
- Kommunen ska möta framtida behov av äldrevård. Antalet särskilda boenden, trygghetsboende, seniorboende eller liknande ska följa behovet från en växande befolkning.

Bild 7 - Äldreomsorgen är en viktig del av kommunens infrastruktur.

Arbetsmarknad

Den offentliga sektorn utgör majoriteten av arbetstillfällena i kommunen, bland annat genom Försvarsmakten, Eksjö kommun, Polismyndigheten och Region Jönköpings län. Totalt har 81 procent av invånarna arbete, där Eksjö kommun har cirka 1 800 anställda. Hela 34,5 procent av kommunens arbetsföra befolkning arbetar inom vård och omsorg, vilket är dubbelt så högt som rikssnittet.

De stora företagen är koncentrerade till skogsbruk, entreprenad, byggnationer eller montering, och belägna i utkanten av orter och på landsbygden. Flera verksamheter finns för förädling av träråvara eller byggnation. Ungefär 18 procent av befolkningen arbetar inom jordbruk, skogsbruk eller tillverkningsindustri. Dessa typer av verksamheter är ofta skrymmande och kan innebära omgivningspåverkan.

Trender och utmaningar

Nyetableringar är förhållandevis ovanligt. Det sker i huvudsak i lägre skala, som när en butikslokal får ny ägare och byter inriktning. Det finns en trend i att centrala butiker går mot ett specificerat utbud, medan skrymmande handel tar plats utanför stadsområdet. Utbud och variation hör också ihop med utbudet av lokaler och områden.

Eksjöes centrala delar utgörs generellt av mindre verksamhetslokaler, och omfattar stor andel egenföretagare. Då majoriteten av lokalerna ligger inom riksintresseområdet för kulturmiljövård, samt där respektive byggnad är skyddad, finns det få möjligheter att utvidga eller anpassa byggnaden. Det blir per automatik endast möjligt att etablera en verksamhet som passar i befintliga lokaler.

Ställningstagande

- Kommunen ska säkerställa områden och lokaler inom stadsområdet som är anpassade för verksamheter av även medelstor och stor karaktär.
- Kommunen ska arbeta för att säkerställa ett gott klimat för ett varierat näringsliv, med möjligheter för både utveckling och nyetableringar.
- För att främja inflyttning behövs ett varierat näringsliv. Det ger en variation av arbetsplatser och kompetensprofiler.

Byggtakt och planberedskap

Byggtakten i är i huvudsak reaktiv, vilket innebär det byggs när det finns ett uppenbart behov. Flera av nybyggnationerna i Eksjöes stadsområde har skett till följd av bränder och i övrigt som tillbyggnader. I samband med att bostadshus har återuppbyggts har antalet bostäder gentemot tidigare kunnat utökats något. En hög planberedskap är viktig för att kunna tillgodose ett framtida behov samt återspegla kommuns ambitioner och möjligheterna till att bygga inom kommunen.

Trender och processer

Efter att kommunen färdigställt detaljplaner i Kvarnarp, Nannylund och Orrhaga har ett ökat intresse noterats både från invånare i kommunen samt genom förfrågningar från intressenter för nybyggnation. Byggrätterna ligger ofta i attraktiva lägen och har generösa och flexibla bestämmelser kring byggnation.

En tradition är att medge byggnationer på avvikelser från detaljplaner. Det vore gynnsamt att vända denna trend. Genom att tydliggöra detaljplanens syften för privatpersoner, och att inte medge bygglov på avvikelser, kan utvecklingen bli mer tydlig och ändamålsenlig.

Nybyggnationer i kommunens mindre orter är mycket ovanlig, undantaget tillbyggnader på redan bebyggd mark. Härutöver sker en relativt stor andel av totala byggnationer på landsbygden.

Ställningstagande

- Kommunen ska utöka den proaktiva planeringen, genom att identifiera och utreda markområden som är särskilt attraktiva för olika typer av verksamheter eller bostadstyper. Stadsplanering och visualisering är ett sätt att uppmärksamma och marknadsföra möjligheterna.
- Plankravet ska tydliggöras. Detaljplaneinstrumentet ska tillåtas reglera utformningen av byggd miljö. Där det finns intresse av att bygga sådant som detaljplanen inte medger bör en ansökan om en ny detaljplan göras.

Trafiksituationen

Historiskt sett har motortrafiken getts ett stort utrymme i stadsplaneringen. Städer och gator designades för att ge plats åt bilen. I stort sett alla städer har härefter stått inför samma utmaningar. Den plats som gavs var alldeles för omfattande, och det är nu svårt att ändra i strukturen. Städerna upptas till större delar av platser där fordon ska framföras eller förvaras. Trafiken har getts så pass mycket företräde att vi inte längre reagerar när ett torg eller en park bitvis eller helt blir en parkeringsplats. Vi har kommit att av reflex se oss över axeln i stadsmiljöer innan en gata korsas, med hänsyn till den självklara risken. Att lära sig cykla handlar inte primärt om det fysiska rörelsemönstret, utan den livslånga lektionen i att se upp för motortrafiken. Till hjälp är städerna rikt utsmyckad med färgstarka skyltar som varnar oss för trafiken.

Detta ger flera utmaningar som måste hanteras inom planering. Risker för olyckor, störningar från buller, utsläpp från förbränningsmotorer och försämrad luftkvalitet är bara några exempel på vad trafiken tar med sig in i stadsmiljön.

Trafiksituationen i Eksjö

I kommunen har trafiken en så pass dominant roll att det till stor del är trafiken som dimensionerar utvecklingspotentialerna. Majoriteten av stads- och centrumområdet i Eksjö tätort har upplåtits åt trafiken, i form av attraktiva markytor för parkering, eller breda gator. Utöver en sträcka på cirka 180 meter på Norra Storgatan, är i stort sett hela gamla stan och centrumområdet fritt för motortrafik. Drygt 50 procent av Stora torget och 100 procent av Nybrotorget är en parkering. Kantstensparkering medges i stort sett överallt och det är en självklarhet att varje butik kan angöras. All parkering är därtill gratis.

Gatan saknar ofta utformning för andra färdssätt än bil, vilket medför problematik såsom höga hastigheter eller otrygghet för fotgängare och cyklister. Sammantaget motiverar strukturen inte till omställning.

Utmaningar

Det finns stadsdelar som ligger nära centrum men som upplevs ligga långt bort, på grund av omvägarna som måste tas med cykel eller till fots. Detta medför en anpassning i människors beteenden. Är det enklare och tryggare att ta bilen, så kommer den att väljas. Upplevs det vara svårt, otryggt och långt att cykla så kommer detta att undvikas. Faktorer som ojämnheter i vägunderlaget, höga bullernivåer, lukt från avgas eller fysisk påfrestning i att få väjningsplikt upplevs inte inifrån en bil. Faktorerna är högst påtagliga för cyklisten, som riskerar välja bort färdssättet om britten är för många.

Det är därför viktigt att kontinuerligt bygga fler och högkvalitativa cykelvägar, med god belysning och cykelparkering vid varje viktig målpunkt. Att få en majoritet av befolkningen att välja cykel som det primära färdmedlet i sin vardag kommer inte vara möjligt förrän staden har kompletterats med ett system som jämnar ut obalansen mellan färdmedlen. Eksjö är en av de städer som inte har en fysisk beredskap för att direkt ställa om till ett system med gång- och cykelvägnät som primärt trafikslag. Stora delar kräver en ombyggnation och ändringar kring hur gator regleras och utformas.

Det är dock viktigt att denna ombyggnadsprocess initieras skyndsamt av flera skäl. Samhället går mot en trend där motortrafiken successivt fasas ut. Det handlar om skatter och kostnader som successivt gör det dyrare och mindre attraktivt att äga bil. I takt med att fler väljer eller tvingas välja bort bilen behöver det finnas andra alternativ färdiga. Man bör planera utefter en prognos. *Vad gör vi med gator och parkeringsplatser när invånare väljer bort bil av kostnads- eller miljöskäl?*

Parkeringsplatser kan omställas till annan användning i takt med att behovet minskar. Gator däremot är mer komplexa. Det genaste alternativet för en cyklist är inte alltid samma sträcka som för motortrafik.

Ställningstagande

- Kommunen ska kontinuerligt utveckla ett sammanhängande gång- och cykelvägnät. I första hand inom orter därefter mellan orter.
- Eksjö stadsområde ska utvecklas till en balans mellan olika färdssätt, där motortrafikens dominans reduceras.
- Kommunen ska ta fram en ny parkeringsnorm. I takt med att parkeringsplatser görs till en bristvara kan parkering på allmänna platser behöva omfattas av avgift.
- Offentliga platser, parker, stadsrum och torg ska successivt undantas parkering och utformas till en del av vår livsmiljö, för människors samvaro, aktiviteter och vila.
- Det ska upplevas vara tryggt och effektivt att cykla inom Eksjö tätort, mellan samtliga stadsdelar och områden.

Kollektivtrafik och pendling

För en hållbar arbetsmarknad är möjligheterna att resa avgörande. Det är känt att de stora arbetsgivarna genererar en omfattande arbetspendling till kommunen. Många av resorna sker med bil och kommunen saknar lokal kollektivtrafik. Utöver möjligheter att åka tåg till Nässjö finns möjligheten att pendla med länstrafikens busslinjer längs flera större vägar. Bland annat på väg 32 mot Vetlanda, Tranås eller Aneby, eller på väg 40 mot Nässjö och Vimmerby. Arbetsplatser utanför tätorterna med fler än 50 anställda är till största del tillgängliga med denna typ av trafik, eller ligger på cykelavstånd (3 kilometer från tätort). Endast Bellö, som har en större arbetsplats, ligger utanför kollektivtrafikenätet.

I Eksjö har 69 procent av invånarna tillgång till kollektivtrafik med minst 15 dubbelturer per dygn. Med tillgång menas att det finns busshållplats inom 400 meter eller tågstation inom 2 kilometer från bostad.

Ett regionalt projekt, planerat till år 2026–2028, innebär elektrifiering av banan mellan Nässjö och Eksjö. Projektet ger effektivare fordonsnyttjande, minskade trafikeringskostnader och minskade utsläpp från befintliga dieseldrivna tåg. Målet med projektet är att skapa förutsättningar för attraktiva och hållbara person- och godstransporter. Detta ställer ökade krav på hur resecentrumet i Eksjö angörs, utformas och fungerar i relation ökad användning.

Busslinje mellan Eksjö och Värnamo

Tillgängliga resor med kollektivtrafik är en förutsättning för att bo och verka i hela länet. Jönköpings länstrafik jobbar med ett förslag på en busslinje mellan Höglandssjukhuset i Eksjö och Värnamo Sjukhus. Om linjen blir verklighet ser det ut att bli minst ett stopp i Sävsjö kommun. Den nya linjen bidrar till den regionala målsättningen om att knyta ihop länet i öst-västlig riktning vilket bedöms stärka arbetsmarknadsregionen.

Ställningstagande

- Kommunen ska arbeta för fler resmöjligheter än bil inom och mellan orter.
- Kommunen ska arbeta för fortsatt utveckling för tågresor. Persontåg österut mellan Eksjö och Mariannelund, med koppling till Oskarshamn, Västervik och Hultsfred är önskvärt.
- Kommunen ska arbeta för angörande bussförbindelser inom orterna.
- Stödfunktioner som pendlingsparkeringar vid stationslägen eller knutpunkter för kollektivtrafiken behöver anläggas.
- Sammanhängande gång- och cykelvägar ska kontinuerligt byggas ut både inom och mellan orter. I huvudsak till och från viktiga samlingsplatser och trafiknoder, som mellan skolor, stora arbetsplatser, resecentrum och bostadsområden.

Bild 8 - Resecentrum i Eksjö

Areella näringar

De areella näringarna är en stor del av kommunens identitet. Jord- och skogsmark är det som knyter samman kommunens orter. Ungefär 13 procent av landytan upptas av jordbruksmark och 74 procent av skogsmark. Dessa områden bidrar till möjligheten för människor, djur och växter att röra sig genom landskapet. En stor del av befolkningen använder skogarna för rekreation och motion i vardagslivet eller genom idrott och föreningsliv. Jordbruket bidrar med variation av arbetstillfällen, livsmedelsförsörjning, energitillgångar och ett varierat kulturlandskap.

Jordbruk

Jordbruksmarken är omfattande söder om Eksjö tätort, och omger sjöar och vattendrag. Jordbruksmark tar vid redan i Kvarnarp söder om stadsområdet och fortsätter i sammanhållen struktur kring landsbygdsorter. Bland annat Höreda och Värne är helt omgivna av marktypen. Mellan orter präglas landskapet av växelvis jordbruks- och skogsbruksmark. Även kring området öster om Hunsnäs är jordbruksområdena omfattande.

Utmaningar och trender

Jordbruksmarken är en resurs som människan är helt beroende av för att klara sin livsmedelsförsörjning. Trots detta fortsätter jordbruksmarken i Sverige att minska, vilket gjort oss beroende av import för att klara livsmedelsförsörjningen. Miljöbalken anger att brukningsvärd jordbruksmark endast får användas för bebyggelse eller anläggningar om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen, och behovet inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark kan tas i anspråk.

För att jordbruket ska kunna fortleva och vara lönsamt har det varit nödvändigt med rationaliseringar. Att maskinerna blir större, att det finns konstgödsel och att hinder för maskiner undanröjs gör att svenska bönder kan bedriva ett lönsamt företagande, vilket är en förutsättning för att det ska finnas svenska livsmedel att tillgå. Rationaliseringen är på det sättet positiv och nödvändig samtidigt som den har förändrat livsvillkoren för den biologiska mångfalden.

Biologisk mångfald

Den biologiska mångfalden är en förutsättning för ett långsiktigt jordbruk. Men jordbruket har också en stor påverkan på den. Jordbruk där endast enstaka grödor odlas skapar barriärer i landskapet där få arter kan fortleva, medan ängar och betesmarker är viktiga livsmiljöer för många växt- och djurarter. Många arter går

endast att finna på ogödslad slåttad ängsmark, som idag är ovanligt. Andra arter är helt beroende av att landskapet hålls öppet genom bete. Det är därför viktigt att jordbruket bidrar till ökad biologisk mångfald för att vara långsiktigt lönsamt. Det sker till exempel genom att avsätta mark för naturvård, återställa våtmarker, minska näringsläckage och att använda naturbetesmarker.

Klimatpåverkan och klimatförändringar

På grund av temperaturökningen, till följd av klimatförändringarna, kan ökad avkastning inom jordbruket förväntas. Dock även ökad risk för översvämning, torka och skadeangrepp. Klimatförändringarna hotar att göra högproduktiv mark i varmare länder helt obrukbar i framtiden. När detta sker kommer marken i Europas norra delar att bli än viktigare för att klara livsmedelsförsörjningen både lokalt och globalt.

Att ta hand om nederbörden och spara vatten i dammar inför torkperioder är exempel på goda anpassningar till ett förändrat klimat. En ökad mångfald av grödor och växtsorter ökar robustheten generellt och förhöjer möjligheten att växterna klarar det förändrade klimatet. Jordbruket bidrar med en stor del av Sveriges klimatpåverkan genom utsläpp av växthusgaser och näringsläckage. Växthusgaserna kommer från gödselhantering, djurens matsmältning samt från förbränning av fossila bränslen. När produktionen minskar krävs större import av mat. Detta medför ökade transporter, och att utsläppen i stället ökar i det exporterande landet.

Bild 9 - Kossor på bete i jordbrukslandskap

Skogsbruk

Nationellt sett är skogsbruket intensivt i Småland. Ur ett globalt perspektiv är Sverige en av världens största aktörer. Sverige har ungefär 1 procent av världens skogar, men står för den femte största exporten av skogsprodukter globalt sett. Utrikeshandeln med sågade trävaror och pappersprodukter är en ryggrad i den svenska ekonomin, vilket återspeglas i Eksjö kommun, som till cirka 74 procent av sin landyta täcks av i produktionsskog. Många mindre företag är koncentrerade på lantbruk- och skogsbruksjänster med olika inriktningar, och står för 23 procent av företagen i kommunen.

Utmaningar och trender

Industrialiseringen av naturen har bidragit med utmaningar. Djur- och växtliv utarmas och rekreativmiljöer hotas. Det behöver göras noggranna avvägningar då dessa intressen hotas. Generella åtgärder i samhället för att minska klimatpåverkan kan leda till en högre efterfrågan på skogsråvaror. Exempelvis när grenar och toppar från avverkningsavfall i högre utsträckning används för biobränsle. En ökad efterfrågan kan leda till en produktionsoptimering med negativa miljökonsekvenser. Monokulturer (odling av ett enda trädslag på en och samma yta) av gran har ökat eftersom det ger högre ekonomisk avkastning. Viltproblematik har också lett till att gran planterats där tall hade varit mer lämplig. En monokultur av sluten granskog utgör barriärer för många arters spridning i stället för att bidra till den gröna infrastrukturen.

Klimatförändringar och risker

Förlängs vegetationsperioden till följd av klimatförändringar kan det medföra att en del arter växer snabbare vilket påverkar mängden material och kvaliteten på råvaran. Varmare temperaturer förväntas medföra fler skogsbränder och gynna insekter, inklusive vissa skadeinsekter.

En ökad efterfrågan på biobränsle har gjort att uttag av hela träd har blivit vanligare. Detta kan leda till ökad markförurning och utarmning av näringsämnen i områden som sedan tidigare varit svagt buffrade eller där förurningstrycket är fortsatt högt.

Skogsskötseln kan anpassas för att öka den biologiska mångfalden, vilket gör skogarna mer motståndskraftiga inför klimatförändringarna. Att spara en högre andel lövträd vid gallring ökar skogens rekreativa och biologiska värden, och på sikt kan det även bli ekonomiskt fördelaktigt. Risken för utebliven produktion till följd av skadeangrepp minskar vid blandskog då samtliga arter sällan drabbas. Likaså minskar risken för stormfällning med en variation av rotsystem på olika jorddjup. För att minska risken

för brand är korridorer av lövträd eller våtmark viktiga, vilket också kan minska betetrycket på värdefulla träslag.

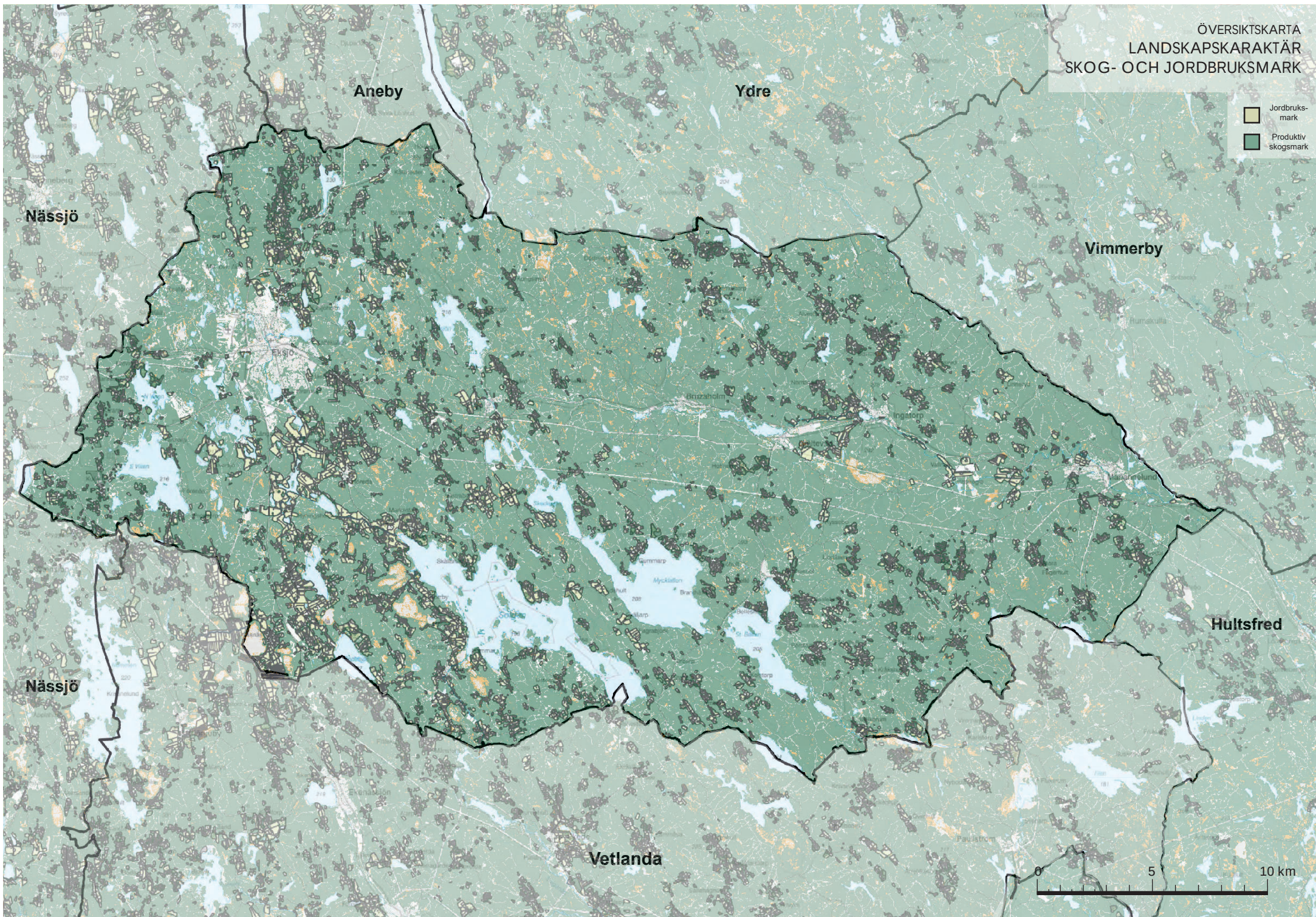
Brist på skogar som aldrig har slutavverkats är en av de främsta orsakerna till att skogslevande arter blir rödlistade. Rödlistan är en lista över arter och deras hotstatus i Sverige. Under plantagens livslängd utvecklas det inte sådana biotoper och miljöer som gynnar livskraftiga bestånd av vare sig djur eller växter. De viktigaste påverkansfaktorer för Sveriges arter är avverkning och igenväxning. Av de växter och djur som bor i Sveriges skogar är cirka 2 000 hotade, och bland de arter som är knutna till jordbrukslandskapet är cirka 1 500 hotade. För att vända den negativa trenden där växter och djur utrotas behöver jord- och skogsbruksmiljöer skyddas i större utsträckning över hela landet.

Ställningstagande

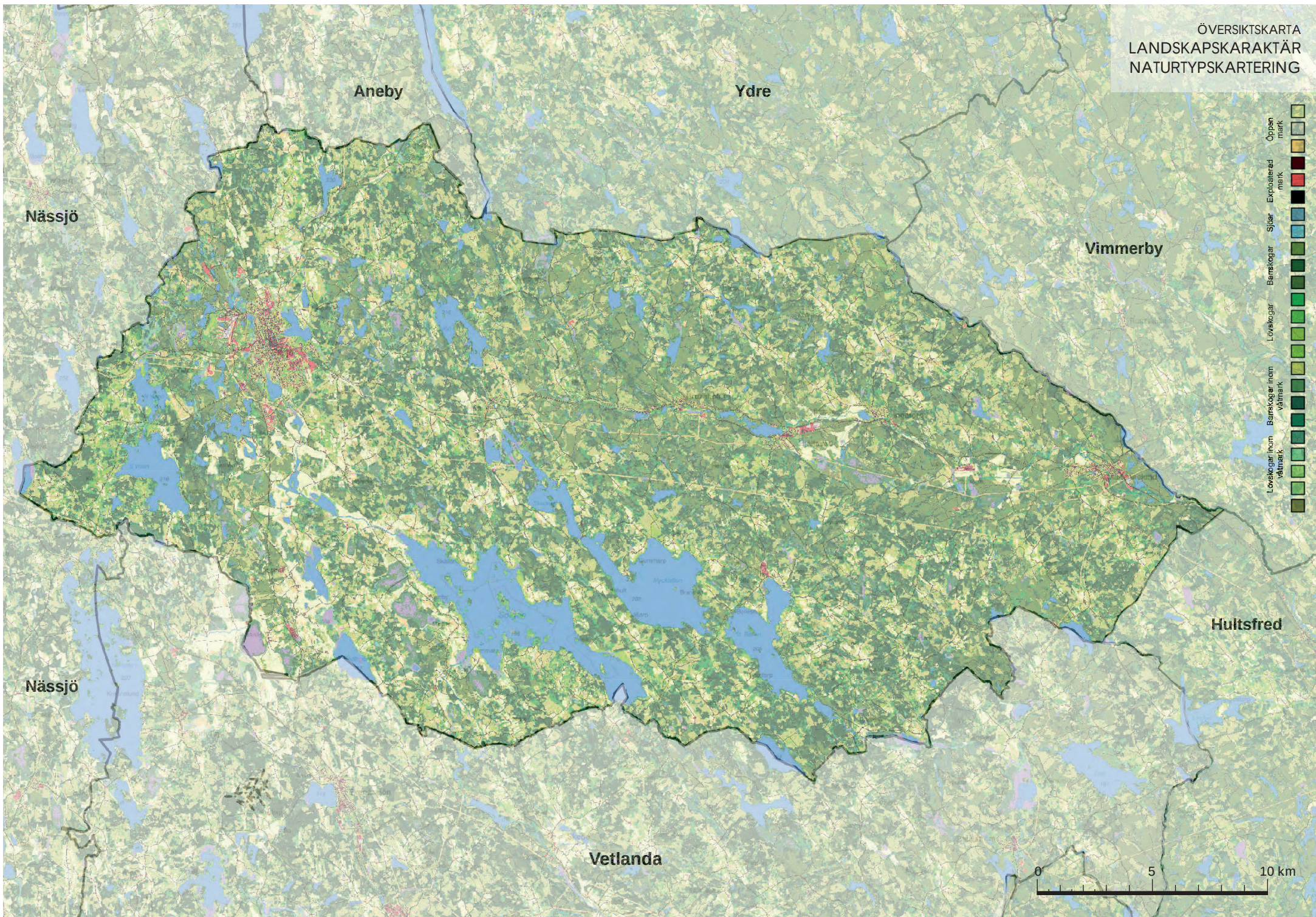
- Jord- och skogsbruket ska goda förutsättningar att bedrivas, samtidigt som biologisk mångfald och kulturhistoriska värden bevaras.
- Lokal förädling och konsumtion av jord- och skogsbruksprodukter främjas genom ett gott samarbete med lokalt näringsliv samt jord- och skogsbrukets intresseorganisationer.
- Kommunen bidrar till att jordbruksnäringen kan öka den nationella självförsörjningsgraden.
- Kommunen ska verka för energieffektivisering och minskad miljöpåverkan inom jord- och skogsbruk.
- Våtmarker i landskapet ska bevaras och en del tidigare våtmarker bör återskapas. Kommunen bistår med kunskap och underlag om bidragsmöjligheter gällande detta.
- Kommunen ska verka för ett skogslandskap med hög tillgänglighet, hög biodiversitet och motståndskraft inför klimatförändringarna.

ÖVERSIKTSKARTA
LANDSKAPSKARAKTÄR
SKOG- OCH JORDBRUKSMARK

- Jordbruksmark
- Produktiv skogsmark

ÖVERSIKTSKARTA
LANDSKAPSKARAKTÄR
NATURTYPSKARTERING

Natur- och skogsområden för rekreation

I Sveriges 16 miljömål beskrivs hur kommuner i snabbare takt behöver skydda tätortsnära natur och beakta skogens ekosystemtjänster. Avverkning av skogar med höga naturvärden, fragmentering och minskande livsmiljöer för ett ökande antal hotade arter är ett stort problem i arbetet med att nå målet om att bevara biologisk mångfald i skogslandskapet. I Eksjö kommun används stora delar av natur- och skogsmark av allmänheten eller föreningar i deras dagliga liv eller verksamhet. I jämförelse med skogens ekonomiska värde är naturens värden för hälsa, idrott, motion och rekreation svårare att mäta.

Viktiga länkar finns bland annat österut där Höglandsleden löper genom skogslandskap från Storegårdsområdet till Hult och vidare österut mot Mariannelund. Även västerut finns viktiga kopplingar. Från Lyckeberg går det att ta sig på slingriga skogsstigar mot Skedhult och vidare mot Nässjö eller Ormaryd. En konfliktpunkt uppstår när dessa typer av områden samtidigt är produktionsskogar och ställs inför avverkning. Detta gör att upplevelsen för föreningar, spontanidrottare och allmänheten kan påverkas negativt, vilket kan påverka kommunens attraktivitet. För att bevara viktiga miljöer behövs formellt skydd av skogar med höga värden, liksom att skogsägare gör frivilliga markavsättningar och certifierar sin skog. Satsningar på att öka arealen som brukas med hyggesfria metoder, arbetet med förbättrad miljöhänsyn till både natur- och kulturmiljövärden vid skogsbruksåtgärder, och arbete med att skapa en sammanhängande grön infrastruktur är exempel på viktiga insatser. Sammanfattningsvis behöver tätortsnära skogar, eller andra skogar där många människor vistas, skyddas eller skötas för att bli mer attraktiva och tillgängliga.

Bild 10 - Mountainbike-cykling

Naturreseptat

Trots konstaterat höga värden för människans välbefinnande och hälsa är andelen skyddad natur låg i Sverige. Majoriteten av naturreseptaten bildas med anledning av de biologiska värdena, och mer sällan av rekreationsskäl. Sverige har näst lägst andel skyddad natur i hela Europa; 11,3 procent av landets yta. I Jönköpings län är 2,6 procent skyddad och i Eksjö kommun 1,9 procent. Den skyddade naturen i Eksjö kommun består främst av naturreseptat som förvaltas av länsstyrelsen. Ungefär hälften av arealen är inlandsvatten. Nedan listas naturreseptat i Eksjö kommun. Listan och mer information om områdena nås antingen via länkarna, eller via Naturvårdsverkets karttjänst Skyddad natur.

Reservat

Länk till föreskrift

Solgens södra övärld
Solgens centrala övärld
Solgens norra övärld
Norrsåna lövskog
Kakelugns mossen
Kväsås bokar
Skurugata
Hälsleby-Silverån
Klinten (Kommunalt)
Stuversdalsbäcken
Alversjöskogen
Hackareviken

[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)
[Länk](#)

Föreningsliv, sport och idrott

I början av år 2022 finns det 186 föreningar registrerade i kommunen. Av dessa är drygt sextio inom natur, fiske och idrott och ungefär fyrtio föreningar finns inom kultursektorn. Föreningarna är knutna till olika platser, lokaler eller allmänna platser runtom i kommunen. Idrottsföreningar har ofta båda delar. Klubbstugor och aktivitetsområden och anläggningar. Ett stort och varierat föreningsliv är möjligt i kommuner som har ett varierat utbud av platser. Föreningar bidrar generellt till rekreationsmöjligheter och kommunens attraktivitet. Kommunen ställer sig positiv till att föreningar etablerar sig eller utvecklas och har som ambition att aktivt hjälpa dessa att hitta plats och utrymme för sina aktiviteter. Exempelvis upplåter Eksjö kommun mark åt idrottsföreningar för en långsiktig funktion. Högefälle i östra delen av Eksjö tätort är ett kommunalt skogsbruksområde där Eksjö Cykelklubb har anlagt ett omfattande spårområde. Föreningar inom fiske har ofta tillåtelse att använda kommunal mark för båtiläggning. På kortare sikt, såsom vid tävling eller arrangemang kan kommunen bistå med någon form av stöd.

Områden av särskild vikt

Samtliga föreningar är viktiga, och därmed de platser där de bedriver sin verksamhet. Det finns dock platser som har en större roll i samhället. Skidstugan i norra delarna av Eksjö tätort utgör plats för skidåkning och rymmer löpspår under sommartid. Här bedrivs orientering, löpning och motsvarande idrotter. Andra områden kan vara kommunala anläggningar, idrottsplatser eller fotbollsplaner, som används av flera olika föreningar på olika tider och allmänheten däremellan. Storegårdsområdet i centrala Eksjö är kommunens största område för idrott och sport. Områdena växer i takt med att nya föreningar bildas.

Skogs- och naturområden nyttjas i hög utsträckning av allmänheten för spontana aktiviteter, träning och fritid, för rekreation och upplevelser. Skolor och föreningar använder områdena för lärande, motion och evenemang. Naturen utgör också en stor del av kommunens turisnäring. Höglandsleden är ett besöksmål som löper genom hela kommunen och däribland Eksjö centrum. Det är viktigt att beakta naturens roll som område för sport, hälsa och friluftsliv även om flödet och användandet kan vara svårt att mäta. Både ridsport och orientering är stora idrotter inom kommunen, som båda bedriver större delen av sin verksamhet i natur- och spårområden.

Ställningstagande

- Kommunen ska arbeta för att skydda naturområden för rekreation, främst i de tätortsnära områdena.
- Naturområden närmast skolor och förskolor som används av barn ska visas särskild hänsyn vid exploatering.
- Området Skedhult, Persö och Borgmästarängen ska bevaras och utvecklas som tätortsnära friluftsområde.
- Området Valbacken ska utredas för naturreservat för friluftsliv.
- Vandringleder ska bevaras och underhållas.
- Kommunala badplatser ska underhållas och vara tillgänglighetsanpassade.
- De naturområden som är både skogsbruks- och rekreationsområden behöver studeras närmare före det att avverkningar sker. Avvägning mellan intressen och värden behöver noggrant utredas.
- Staden ska så långt det är möjligt utvecklas utan konflikt med naturen.
- Kommun ska identifiera naturområden som är socialt eller biologiskt viktiga och verka för att dessa bevaras för framtida generationer.
- Att upprätta naturvårdsavtal, bilda reservat eller att undanta skogsbruk är exempel på naturbevarande åtgärder.
- Ett starkt föreningsliv ska främjas. Kommunen ska i situationer där det är möjligt ge stöd för att föreningar ska kunna finnas kvar eller utvecklas, och för att nya ska kunna etableras.

ÖVERSIKTSKARTA NATURVÄRDEN, REKREATION OCH FRILUFTSLIV I NÄSSJÖ

- Våtmarker
- Biotospskydd
- Naturreservat
- Naturvårdsavtal
- Nyckelbiotoper
- Djur- och växtskydd
- Tillträdesförbud
- Våtmarksinventering
- Mycket höga värde
- Höga värden
- Visst värde
- Lågt värde
- Riksstress - Friluftsliv
- Riksstress - Naturvård
- Riksstress - Natura 2000 (habitat)
- Riksstress - Natura 2000 (fågel)
- Område av stort värde, socialt, rekreation och friluftsliv
- Högländsleden

